УДК 791(477)”1929/1930”:35.073.1:35.078.1

Роман РОСЛЯК

«УКРАЇНСЬКА КІНЕМАТОГРАФІЯ НІ В ЯКОМУ РАЗІ НЕ МОЖЕ ПОГОДИТИСЯ НА УТВОРЕННЯ ВСЕСОЮЗНОГО КІНОСИНДИКАТУ…»

Документи й матеріали з історії втрати вітчизняною кіногалуззю автономного статусу

У статті аналізуються передумови та процес втрати українською кінематографією автономії в 1929–1930 роках. До наукового обігу вводиться комплекс документів і матеріалів з означеного питання.

Ключові слова: *автономія, ВУФКУ, Кінокомітет, кіносиндикат.*

В статье анализируются предпосылки и процесс потери украинской кинематографией автономии в 1929–1930 годах. В научный оборот вводится комплекс документов и материалов по данному вопросу.

Ключевые слова: *автономия, ВУФКУ, Кинокомитет, киносиндикат.*

This article analyzes the background and the loss of Ukrainian cinematography autonomy in 1929–1930. To introduce complex scientific use of materials and documents definite issue.

Keywords: *autonomy, VUFKU, Committee on film, by cinema syndicate.*

Кінець 20-х – початок 30-х років XX століття для української кінематографії став переломним. Ідеться не лише про впровадження технічних новаторств (прихід звуку), що значною мірою вплинули на естетику кіномистецтва. Не менш важливими стали організаційно-адміністративні зрушення. В цей час закладалися основи централізованого управління всією радянською кіногалуззю, що збереглося аж до розвалу СРСР. Відтак актуальність пропонованої теми має не лише теоретичний аспект (заповнення суттєвої прогалини в історії українського кіно), а й суто практичний: максимально використати досвід (позитивний і негативний) у сучасному кінопроцесі (зокрема, у побудові системи взаємодії між державою та кінематографією).

Мета публікації – проаналізувати окремі аспекти (зокрема, нормативно-правові) процесу інкорпорації української кіногалузі до складу союзної.

Запропонована проблематика частково знайшла своє висвітлення в працях радянської (Ю. Горячева[1]) та пострадянської доби (В. Михайлова[2], Є. Марголіта[3], О. Кузюк[4], Р. Росляка[5] та ін.). Однак про створення цілісної і комплексної картини говорити ще зарано. Що, в свою чергу, переконує в її актуальності.

Одним з факторів, що позитивно позначився на розвиткові українського кіномистецтва в 1920-х рр. був його автономний статус. Це давало змогу кіногалузі в особі Всеукраїнського фотокіноуправління (створене в 1922 р., підпорядковувалося Народному комісаріату освіти УСРР) обирати оптимальні шляхи розвитку (виходячи, звичайно, з тогочасних радянських реалій).

Автономія української кіногалузі була неможлива без переведення ВУФКУ на господарчий розрахунок. Такий крок зумовлювався необхідністю, з одного боку – здійснити розбудову кіногалузі, з іншого – відсутністю на це державних коштів. ВУФКУ залишалося державною організацією, але отримувало певну господарську самостійність і мало провадити свою діяльність на принципах рентабельності та самоокупності.

2 травня 1925 р. постановою Української Економічної Наради було затверджено статут ВУФКУ,

в якому відомству надавалося право здійснення державної монополії в усіх «галузях і стадіях» кінематографії: виробництва продукції, прокату, демонстрування, купівлі й продажу кінофільмів, здійснення експортно-імпортних операцій, відкриття й експлуатації кінотеатрів (безпосередньо або ж шляхом здачі в оренду)[6].

Надана ВУФКУ економічна самостійність позитивно вплинула на кіногалузь: активністю був позначений кіновиробничий процес (фільми вітчизняного виробництва демонструвалися не лише на союзних, а й на зарубіжних екранах), з року в рік зростала мережа кінотеатрів. Тож друге місце ВУФКУ серед радянських кіноорганізацій – закономірний результат (питома частка української кінопродукції сягала 40% загальносоюзної, поступаючись лише Всеросійському фотокінематографічному акціонерному товариству «Радянське кіно» («Радкіно», більш відомому як «Совкіно»), створеному в 1924 р.

Щодо свого статусу, то ВУФКУ не було винятком: аналогічні монопольні права мали й інші республіканські кіноорганізації. Крім хіба що російських: деякі з них після створення «Совкіно» (яке, крім усього іншого, отримало монопольні права на прокат) просто перестали існувати. Власне кажучи, в 1924 р. була проведена реорганізація російської кіногалузі, наслідком якої й стала поява монополіста в особі «Совкіно».

Російський досвід намагалися поширити на решту республіканських кіноорганізацій, насамперед, на другу за потенціалом – українську. Назагал усі кремлівські потуги мали на меті одне: підпорядкувати республіканські кінематографії єдиному союзному центрові.

Серед таких спроб можна згадати й публікацію А. Луначарським 21 вересня 1927 р. в «Красной газете» статті «Перед партійною кінонарадою». Висловивши незадоволення напруженими стосунками між українською та російською кінематографіями (зокрема тим фактом, що фільм «Панцерник „Потьомкін“» в Україні показали набагато пізніше, ніж у Німеччині), російський нарком освіти закликав вирішити проблему «тільки шляхом чіткої установки принципів нашої кінематографії, <…> шляхом встановлення деякої єдності управління всієї союзної кінематографії <…>»[7].

Та на перших порах Україні вдавалося стримувати тиск з боку Кремля. Не в останню чергу завдяки внутрішньопартійній боротьбі серед кремлівської верхівки. Її учасники, намагаючись отримати підтримку від українських комуністів (які за чисельністю посідали друге місце в СРСР), не могли, природно, робити якихось дуже непопулярних кроків по відношенню до України. Утім, з кінця 1920-х рр., коли влада почала зосереджуватися в одних руках, відстоювати автономію щоразу ставало дедалі складніше.

Принциповим моментом видається і той факт, що за централізацію кіногалузі активно виступали не лише союзні та російські чиновники, а й російська творча інтелігенція (паралелі з сьогоденням напрошуються ще ті: кількасот російських діячів культури і мистецтва в 2014 р. підтримали агресію РФ в Україні!). Доволі промовистим у цьому плані став лист восьми провідних російських радянських кінорежисерів: Г. Александрова, Г. Козинцева, Л. Трауберга, О. Попова, Вс. Пудовкіна, А. Роома, С. Юткевича і С. Ейзенштейна (останній і став ініціатором його написання). У своєму колективному листі-зверненні до першої Всесоюзної партійної кінонаради (Москва, 15-21 березня 1928 р.) безпартійні, до речі, режисери (через це їх навіть не запросили на нараду) звертали увагу на відсутність планового ідеологічного керівництва кінематографією та пропонували створити «авторитетний орган, що планує продукцію кінопромисловості». Установа мала бути політичною і культурною, безпосередньо пов’язаною з ЦК ВКП(б). «Отже, має бути створений орган безпосередньо при Агітпропі ЦК, що організовано ставить перед виробничими організаціями вичерпні завдання політичного і культурного порядку», – зазначалося в листі[8].

Саме на цій Всесоюзній партійній кінонараді відбулася гостра дискусія щодо всесоюзного керівного кіноцентру (розглядалися варіанти кіносиндикату, акціонерного товариства, тресту). Не вдаючись до аналізу дискусії[9], відзначимо, що серед учасників наради жоден з проектів підтримки не знайшов. Надто сильними були побоювання представників національних кінематографій втратити автономію (хоча про це ніде й не говорилося, й офіційно була озвучена інша причина – небезпека комерціалізації кіногалузі).

Незважаючи на це, вагомі кроки на шляху до централізації були все ж зроблені. По-перше, резолюція кінонаради[10] (пункт 6) передбачала організацію при Агітпропі ЦК ВКП(б) постійно діючої комісії, основними завданнями якої мали стати «погодження тематичних планів кіноорганізацій з поточними завданнями партії та здійснення загальнопартійного нагляду і контролю за змістом кінопродукції»[11]. По-друге, визнано за доцільне створення «єдиного всесоюзного регулюючого і

плануючого центру (комітету) з питань кінопрокату і з питань експорту й імпорту при Наркомторзі СРСР»[12] (п. 9).

Така структура була організована постановою союзного Раднаркому «Положення про Кінокомітет при Раді Народних Комісарів Союзу РСР» від 29 січня 1929 р.

Як видно з документа, функції Комітету при РНК СРСР не обмежилися питаннями прокату та імпортно-експортних операцій. Комітет отримав також право законодавчої ініціативи, нагляду за кіно-, фотосправою, кіномережею на теренах усього СРСР. Насправді ж, Кінокомітет не мав відповідних важелів впливу на республіканські кіноорганізації. А його рішення мали радше рекомендаційний характер. Можливо, створення такого органу мало на меті перевірити реакцію керівництва республік на намагання здійснити централізацію кіногалузі у масштабах усього СРСР.

І така реакція не забарилася: невдовзі на адресу Політбюро ЦК КП(б)У надійшла доповідна записка народного комісара освіти УСРР М. Скрипника та голови Правління ВУФКУ І. Воробйова. Її автори формально підтримують створення нової установи. «Такий Комітет є, безперечно, більш відповідна й корисна форма регулювання взаємин між кіноорганізаціями союзних республік, які мають у своїй роботі цілу низку спірних питань (прокат, експорт, імпорт), ця форма більше відповідає загальній установці культурного будівництва радянських республік, ніж утворення кіносиндикату, тресту тощо», – йдеться в документі[13]. Згадка про прокат, експорт, імпорт – зовсім не випадкова; це пряме відсилання до резолюції вже згадуваної першої Всесоюзної парткінонаради, що обмежила функції майбутнього центру (комітету) прокатом, імпортом та експортом.

Однак невідповідність між резолюцією кінопартнаради і постановою союзного Раднаркому стосовно функцій Кінокомітету – очевидна. І в Україні це викликало обґрунтоване занепокоєння. Яке вилилося у вимоги обмежити функції Кінокомітету винятково питаннями сприяння розвиткові кіно- й фотосправи та щоби він у жодному разі не втручався у внутрішні організаційні справи республіканських кіноорганізацій.

Претензії прозвучали і на адресу персонального складу Кінокомітету, який не гарантував «правильного розв'язання низки питань, як в справі взаємин між республіканськими кіноорганізаціями, так і в справі участи окремих республік в розвиткові кіно- й фотосправи»[14]. Насамперед, це було пов'язане з непропорційним представництвом республік. Із загальної кількості членів Комітету в 31 чол. на союзні республіки припадало лише 4 особи, а решта 27 – представники РСФРР (причому з них лише 7 осіб мали безпосереднє відношення до кіно, решта 20 осіб представляли політичні, літературні, громадські та інші організації).

Нонсенсом було й те, що до складу Кінокомітету від України було введено лише одного представника. І це попри те, що українська кінематографія за своїм потенціалом посідала друге місце серед інших кіноорганізацій Радянського Союзу. В такий спосіб українську сторону фактично позбавили можливості впливати на рішення, що ухвалювалися Кінокомітетом.

Нарікання викликав і факт призначення до складу Кінокомітету від управлінь мистецтв наркоматів освіти союзних республік такого собі О. Свідерського. Людини, яка в принципі не могла бути представником від союзних республік, оскільки вона «провадить вперто певну лінію на підпорядкування російському мистецтву національної культури інших радянських республік».

Таким чином, вимоги наркома освіти й голови ВУФКУ зводилися власне до двох аспектів: конкретизації функцій Кінокомітету (щоб уникнути втручанню з його боку в справи республіканських кіноорганізацій) та зміни персонального його складу в напрямі розширення представництва від союзних республік.

Реакція Політбюро ЦК КП(б)У нам невідома. Одначе незабаром виникла набагато серйозніша проблема. На горизонті «замайорів» проект нового всесоюзного центру – кіносиндикату (монопольного об'єднання, при якому його члени позбавлялися права комерційного збуту своєї продукції; основою його діяльності мало стати розділення виробництва і прокату) при Вищій Раді Народного Господарства (ВРНГ) СРСР і який, у порівнянні з Кінокомітетом, мав би значно більші повноваження (головні з них: прокат радянських фільмів на території всього Союзу РСР, погодження тематичних і виробничих планів усіх кіноорганізацій[15]).

У перших числах вересня 1929 р. на адресу ЦК КП(б)У надійшов лист народного комісара освіти УСРР М. О. Скрипника та голови Правління ВУФКУ І. О. Воробйова. Його автори наголошували на тому, що передача кінематографії до Вищої Ради Народного Господарства «змазує клясову суть і роботу радянського кіна» і означатиме «висування на перший плян моментів технічно-матеріяльних». «Це абсолютно не значить,

що треба занедбати технічно-матеріяльний бік кінематографічної справи, її господарче значення, – йшлося в документі, – але ці моменти мусять бути підпорядковані, мусять служити основному завданню нашого кіна – бути чинником культурно-виховної роботи, бути чинником радянської культури»[16]. До того ж для координування тематичних планів кіноорганізацій не варто утворювати ще однієї організаційної надбудови – з цим завданням впорається й Кінокомітет при Раднаркомі СРСР[17].

Насамкінець було запропоновано дві альтернативи: організація всесоюзного кінотресту («але цей шлях зводить радянську кінематографію з її дороги як чинника національно-культурного будівництва країни Рад»[18]) або більша децентралізація прокату роботи кіноорганізацій. Перевагу М. Скрипник та І. Воробйов віддавали другому варіантові – він, «не порушуючи основних організаційних і, значить, принципових форм роботи радянського кіна, допоможе йому позбутися тих хиб, що ще існують»[19].

На деякий час ідея створення синдикату не те що втратила свою актуальність, схоже, вона перейшла в дискусійно-бюрократичну площину.

Та незабаром означене питання знову з'явилося на порядку денному. Формальною ж підставою стала робота позапланової комісії Народного комісаріату Робітничо-селянської інспекції (НК РСІ) РСФРР. Висновки цієї комісії не лише були затверджені російським наркомом РСІ, вони лягли в основу проекту постанови Раднаркому РСФРР про стан і перспективи кіносправи в Росії.

11 січня 1930 р. московська газета «Кино» опублікувала статтю «О чем говорит проект». Розпочинається публікація констатацією факту про незадовільний стан справ у російській кінематографії. А далі – дивовижні речі! Для подолання негараздів (наводяться в публікації) необхідно створити… всесоюзне акціонерне кінематографічне товариство (ВАКТ) для виробництва, прокату фільмів та експлуатації кіномережі в СРСР. Серед головних завдань акціонерного товариства – керівництво плануванням і контроль за всім виробництвом на території СРСР, монопольний прокат фільмів та ін. Однак, незалежно від того, чи буде створено ВАКТ, у Росії кіносправа буде все одно об'єднана й сконцентрована під егідою акціонерного кінотовариства РСФРР, ішлося в публікації[20].

Вочевидь, саме проект російського акціонерного кінематографічного товариства й розглядався на Колегії НК РСІ РСФРР у перших числах січня 1930 р. Серед кінематографістів проект викликав заперечення. Підтримав його лише голова Правління «Совкіно» К. Шведчиков. Причому він наполягав на створенні всесоюзного кінооб'єднання (підпорядкованого ВРНГ СРСР), до складу якого республіканські кіноорганізації входили навіть не як акціонери, а всього-на-всього філії![21]

Про чергову спробу створити всесоюзне кінооб'єднання дізнаються і в Україні. Реакція не забарилася: до Політбюро ЦК КП(б)У знову надходить доповідна записка народного комісара освіти УСРР М. Скрипника та голови Правління ВУФКУ І. Воробйова. Її автори аналізують два проекти загальносоюзного об'єднання: перша – «кіносиндикат з функціями загального плянування виробництва й тематики, а також здійснення монополії прокату у всьому Союзі без надання цієї монополії республікам», друга – «утворення всесоюзного кіноконцерну з функціями виробничими й прокату, причім у виробництві об'єднати абсолютно всі галузі, що стосуються до кінематографії»[22].

Обидва запропоновані проекти, звісно, ведуть до втрати автономії української кінематографії. Тому керівники освітнього відомства й ВУФКУ пропонують свій варіант: «залишити форму будівництва, що є на сьогодні, а саме виробництво й монополію прокату в республіканських кіноорганізаціях, а всесоюзне плянування тематики, особливо по лінії культурфільмів, регулювання прокатом, введення стандартів у технічні засоби виробництва, залишити у віданню всесоюзного Кінокомітету при РНК Союзу»[23]. Тобто фактично пропонувалося залишити чинний Кінокомітет, дещо розширивши його повноваження.

Однак такий шлях розвитку подій був уже неможливим. Далі події розгортаються блискавично. 8 лютого 1930 р. у Москві проходить засідання Президії Кінокомітету. На ньому присутні представники Робітничо-селянської інспекції, «Совкіно», «Востоккіно», Вищої Ради Народного Господарства, Центросоюзу, «Мєжрабпому», «Білдержкіно», Фотохімтресту… Натомість – жодного представника ВУФКУ!

На порядку денному – єдине питання: про об'єднання кінопромисловості. Ухвалюється рішення, аби визнати необхідним створення загальносоюзного об'єднання з фотокінопромисловості при ВРНГ СРСР[24].

Отримавши таємний протокол засідання Кінокомітету при РНК СРСР, голова Правління ВУФКУ І. Воробйов робить останню спробу вплинути на ситуацію. В листі від 12 лютого до генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора він

наполягає на тому, аби «поставити питання про об'єднання кінопромисловости на засідання Політбюро ЦК ВКП(б) в розрізі рішення Політбюро ЦК КП(б)У»[25]. Однак резолюція на документі («Архів. Питання уже вирішене ПБ ЦК ВКП(б)»[26]) красномовно свідчить, що вороття уже нема. Тобто питання про долю українського кіно було вирішене вищою партійною верхівкою СРСР остаточно. Засідання ж Кінокомітету проводилося за вказівкою згори і мало суто формальний характер. А текст його рішення був завчасно підготовлений нагорі. Це засвідчує й постанова Ради Народних Комісарів СРСР від 13 лютого 1930 р. «Про утворення загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості», текст якої, ну дуже вже нагадує текст протоколу засідання Кінокомітету[27]…

З виходом цієї постанови доля української кінематографії була вирішена остаточно. У загальносоюзному кінооб'єднанні зосереджувалися виробництво фільмів, їх прокат та експлуатація; виробництво кінофотоапаратури, фотокіноприладдя та матеріалів. Українцям залишалося одне – добитися бодай якихось незначних преференцій до того часу, коли буде прийнято статут загальносоюзного об'єднання. Та це вже справа іншої публікації.

Таким чином, наприкінці 1920-х рр. у Радянському Союзі почали посилюватися процеси централізації. Кінематографія не стала винятком. Намагаючись підпорядкувати та зробити максимально керованим «найважливіше з мистецтв», кремлівська партійна верхівка розпочала активний вплив на республіканські кіноорганізації, насамперед, на українську. Документи, що публікуються нижче (зокрема, з центральних державних архівів громадських об'єднань і вищих органів влади та управління України (далі відповідно ЦДАГО України і ЦДАВО України), доводять, що вище республіканське керівництво чинило активний спротив спробам підпорядкувати національну кіногалузь інтересам центру. Однак зосередження одноосібної влади в одних руках (Й. Сталіна) та значне її посилення робили цей спротив малоефективним. Події початку 1930 року, коли українська кінематографія втратила свою автономію, підтверджують вищесказане.

Безперечно, публікація не вичерпує заявленої теми. Серед перспективних напрямів наукового пошуку – дослідження подій, що відбувалися упродовж наступних двох-трьох років. Коли, попри підпорядкування московському центрові, опір подальшій інкорпорації вітчизняної кіногалузі тривав.

Постанова Ради Народних Комісарів СРСР «Положення про Кінокомітет при Раді Народних Комісарів Союзу РСР»

29 січня 1929 ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВНАРКОМА СССР «ПОЛОЖЕНИЕ О КИНОКОМИТЕТЕ ПРИ СОВЕТЕ НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СОЮЗА ССР»

29 января 1929 г.

Совет Народных Комиссаров Союза ССР постановляет:

1. При Совете Народных Комиссаров Союза ССР учреждается Комитет по делам кинематографии и фотографии – Кинокомитет Союза ССР.

2. На Кинокомитет Союза ССР возлагается:

а) разработка и внесение на утверждение правительства Союза ССР основных директив по развитию кино- и фотодела в Союзе ССР, а также разработка, как по поручению Совета Народных Комиссаров Союза ССР и Совета Труда и Обороны, так и по инициативе Кинокомитета, отдельных проблем, связанных с развитием кино- и фотодела в Союзе ССР;

б) общее наблюдение и руководство развитием кино- и фотопроизводства, а также киносети на территории Союза ССР;

в) дача заключений правительству Союза ССР по представленным на рассмотрение последнего планам и проектам в части, относящейся к кино- и фотоделу.

3. Председатель Комитета, его заместители, ответственный секретарь и члены назначаются Советом Народных Комиссаров Союза ССР.

4. Кинокомитет созывается по распоряжению председателя Кинокомитета.

5. О результатах своих работ и вынесенных им постановлениях Кинокомитет сообщает Совету Народных Комиссаров Союза ССР.

6. Председателю Комитета и его заместителям предоставляется /право/:

а) непосредственно сноситься со всеми государственными учреждениями Союза ССР и союзных республик[28];

б) давать учреждениям Союза ССР поручения по разработке отдельных вопросов, подготовке и представлению в Кинокомитет докладов, необходимых материалов, сведений, планов и отчётов как в письменной форме, так и через специальных докладчиков;

в) привлекать отдельных лиц для разработки и представления Кинокомитету докладов и материалов;

г) делегировать своих представителей во все учреждения для участия в обсуждении вопросов, связанных с развитием кино- и фотодела, причем посещение секретных заседаний производится с разрешения руководителей соответствующих учреждений;

д) созывать съезды и совещания по вопросам кино;

е) разрешать разногласия, возникающие между киноорганизациями и соответствующими народными комиссариатами Союза ССР по вопросам, связанным с экспортом и импортом картин, пленки, химикалий, аппаратуры и т.п.

7. Члены Кинокомитета имеют право вносить по своей инициативе на обсуждение Кинокомитета отдельные вопросы, входящие в компетенцию Кинокомитета.

8. Кинокомитет не имеет своего технического аппарата и пользуется аппаратом Управления делами Совета Народных Комиссаров Союза ССР и Совета Труда и Обороны.

9. Расходы по содержанию Кинокомитета относятся на общесоюзный бюджет по смете Управления Делами Совета Народных Комиссаров Союза ССР и Совета Труда и Обороны.

Опубл.: *Положение о Кинокомитете при Совете Народных Комиссаров Союза ССР: Постановление Совнаркома СССР от 29 января 1929 г. // Советское кино. Решения партии и правительства о кино (1917–1978): Сборник документов. – Т. 1 (1917–1936). – М., 1979. – С. 85–86.*

Доповідна записка народного комісара освіти УСРР М. О. Скрипника та голови Правління ВУФКУ І. О. Воробйова до Політбюро ЦК КП(б)У в справі створення Кінокомітету при Раді Народних Комісарів СРСР після 29 січня 1929 р.[29], м. Харків

ДО ПОЛІТБЮРА ЦК КП(б)У
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Постановою Ради Народніх Комісарів Союзу з 29/I-[19]29 р. ухвалено утворити всесоюзний Кінокомітет для регулювання справ кінематографії й фото. Такий Комітет є, безперечно, більш відповідна й корисна форма регулювання взаємин між кіноорганізаціями союзних республік, які мають у своїй роботі цілу низку спірних питань (прокат, експорт, імпорт), ця форма більше відповідає загальній установці культурного будівництва радянських республік, ніж утворення кіносиндикату, тресту[30] тощо.

Але функції цього Кінокомітету при РНК Союзу повинні бути обмежені лише питаннями, зв'язаними зі сприянням розвиткові кіно- й фотосправи і ні в якому разі повноваження цього Комітету не можуть поширюватися до втручання в унутрішні організаційні справи республіканських кіноорганізацій, що може бути лише на шкоду національним кіноорганізаціям, як складової частини[31] національної культури окремих радянських республік.

Отже, треба точно визначити функції цього Кінокомітету відповідно до зазначеної установки, щоб забезпечити правильне розв'язання тих чи тих справ. Проте склад Кінокомітету, що його затвердила РНК Союзу, на наш погляд, ні в якому разі не гарантує правильного розв'язання низки питань, як в справі взаємин між республіканськими кіноорганізаціями, так і в справі участи окремих республік в розвиткові кіно- й фотосправи. Справа в тому, що з загальної кількости членів Комітету в 31 чол. на союзні республіки припадає лише 4 представника, а решта 27 представників припадає по різних вертикалях на РСФРР, причому з них 7 осіб – це представники безпосередньо від кінематографічних організацій, а 20 осіб – це представники політичних, літературних, громадських і інш. організацій РСФРР. Досить навести такий приклад, що від управлінь мистецтв наркоматів освіти союзних республік до складу Кінокомітету введено лише одного т. СВІДЕРСЬКОГО[32], який не є (і ні в якому разі не може бути), як формально, так і по суті, представником від союзних республік, оскільки це є людина, яка провадить вперто певну лінію на підпорядкування російському мистецтву національної культури інш. радянських республік. Так само, не вважаючи на те, що українська кінематографія посідає друге місце серед інших кіноорганізацій Радянського Союзу, до складу Кінокомітету від України введено лише одного представника. Отже, українські літературні, мистецькі, громадські й інші організації позбавлені будь-якої змоги брати участь у роботі цього Комітету.

З огляду на вищезазначене просимо Політбюро ЦК КП(б)У зняти клопотання перед ЦК ВКП(б), щоб точно було визначено функції Кінокомітету при РНК Союзу з тим, щоб запобігти з його боку втручанню в унутрішні справи республіканських кіноорганізацій, а, по-друге, щоб було змінено склад Кінокомітету в бік поширення представництва від союзних республік.

Народній комісар освіти УСРР (*підпис*) [М. Скрипник]

Голова Правління ВУФКУ (*підпис*) [І. Воробйов]

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2925. – Арк. 26. Машинопис. Оригінал.

Лист народного комісара освіти УСРР М. О. Скрипника та голови Правління ВУФКУ І. О. Воробйова до ЦК КП(б)У в справі створення всесоюзного кіносиндикату при Вищій Раді Народного Господарства СРСР 5 вересня 1929 р., м. Харків

ЦК КП(б)У

До Кінокомітету при Раднаркомі СРСР внесено проєкта про організацію при ВРНГ СРСР всесоюзного кіносиндикату, що мусить прокатувати всі радянські фільми по території всього Союзу [РСР], погоджувати тематичні та виробничі пляни всіх кіноорганізацій, давати технічну допомогу в справі раціоналізування кінофотопромисловости та технічно вдосконалювати якість продукції.

Цей проєкт уже не перший. Ще п'ять років тому висувалися подібні проєкти, але були відкинуті й по партійній, і по радянській лінії[33].

Бурхливе ж зростання радянського кіна за останні роки, його досягнення й технічні (нові фабрики, перевстаткування старих фабрик досконалішою, новішою технікою), й матеріяльні (накопичення коштів по кіноорганізаціях усіх республік), й художні, збільшення питомої ваги кіна в соціяльно-культурному житті країни – все це притягає до радянської кінематографії увагу всього радянського суспільства.

Деякі нездорові явища в господарчій та художній роботі кіноорганізацій, зокрема в роботі наймічнішої радянської кіноорганізації – «Совкіно», викликають з боку тих, що від цих явищ терплять, насамперед з боку дрібніших кіноорганізацій союзних республік, прагнення ці явища ліквідувати.

Гадаючи, що явища ці обов'язково притаманні тій організаційній побудові радянської кінематографії, що тепер існує, висувають думки про організаційну перебудову, про організаційні реформи, як от думку про утворення всесоюзного синдикату.

Цілком ясно, що організаційні форми, в яких розвиватиметься радянське кіно, цілком залежать від тієї клясової суті і клясової цілеспрямованости, що її носить в собі радянське кіно.

І от в ідеї утворення всесоюзного синдикату відбилися погляди на кінематографію лише як на специфічну галузь промисловости. Індустріяльний характер цього чинника культури, його технічно-матеріяльні підвалини, його значення для всього народнього господарства, його фінансові можливості сприяли плеканню такого погляду.

Буржуазне кіно й є таки справді чи не найрентабельнішою галуззю капіталістичної індустрії. За це свідчать і колосальні вклади капіталів у кінематографію, і великі зиски з неї.

Але між суттю і цілеспрямованістю буржуазного кіна та кіна радянського є колосальна різниця. Про цю різницю забувають, коли говорять про промисловий характер радянської кінематографії, не акцентуючи насамперед її культурно-виховного значення, її агітаційно-пропагандистської ролі. Проте лише таке акцентування значення кіна як чинника радянської культури виявляє глибоку клясову різницю в ролі та роботі радянського кіна від кіна буржуазного.

І тому організаційне підпорядкування радянської кінематографії, хоч би в формі синдикування, керівним органам народного господарства змазує клясову суть і роботу радянського кіна. Це абсолютно не значить, що треба занедбати технічно-матеріяльний бік кінематографічної справи, її господарче значення, але ці моменти мусять бути підпорядковані, мусять служити основному завданню нашого кіна – бути чинником культурно-виховної роботи, бути чинником радянської культури.

Передача ж кінематографії до ВРНГ й лише контроль її з боку НКО республік саме й означає висування на перший плян моментів технічно-матеріяльних.

Занедбати значення кіна як чинника національно-культурного будівництва – це значить гальмувати справу розвитку національних культур, а розвиток їх засобами всіляких синдикатів підмінить участь широких трудящих мас у цій справі канцелярсько-бюрократичним «плянуванням» та заходами непотрібних і зайвих організаційних надбудов. Адже централізоване будування національних культур виключає або зменшує, в усякім разі, ініціятиву широких мас різних національностей у цій справі. Таким чином, проєкт синдикування радянського кіна перечить насамперед основним принципам будування радянської культури. Господарчий же ефект од такої реформи, коли її уважно розглянути, – ніякий.

Вся попередня практика роботи радянських кіноорганізацій довела, що в кінематографічній роботі штучне відокремлення виробництва від прокату призводить до загублення організаціями правильних ідеологічних та господарських перспектив. Приклад ідеологічно-художніх схиблень у продукції «Міжробпомфільму» це доводить[34]. Радянський прокат не є й не мусить бути лише низкою засобів для збування кінопродукції, а є роботою просування в маси цієї продукції, пам'ятаючи, перш за все, за культурне, виховне та пропагандистське значення цієї продукції. Отже, досвід прокатної роботи ні в якому разі не можна від-

ривати від виробничого досвіду. Таке відривання спричиняє чи цілковите зневажання на вимоги та потреби широкого глядача, чи, навпаки, надто вже старанне бажання продукцію давати якнайрентабельнішу, маючи за рентабельність продукції її успіх серед міщанського «широкого» глядача.

Отже, весь проєкт синдикування й просякнутий отією думкою про подвійність природи радянського кіна, про подвійність, що є характерна для кіна буржуазного, але що її немає в природі радянського кіна, де матеріяльно-господарчий бік справи не розірваний з ідеологічно-художніми завданнями кінематографії.

Окрім того, прокатна робота всесоюзного синдикату ніяк не гарантована від тих можливих хиб та недоліків, що їх має прокатна робота «Совкіна» у всеросійському маштабі. Всесоюзний синдикат не зможе врахувати специфічних особливостей прокату як культурної роботи по союзних республіках – через свою відірваність од цих республік, одірваність хоч би апаратну.

Досвід роботи «Совкіна» й ВУФКУ це також доводить. Коли ВУФКУ, працюючи на терені одної республіки, не зустрічає якихось принципових заперечень своїй прокатній політиці, то «Совкіно», обслуговуючи централізованим прокатним апаратом численні автономні республіки РСФРР, викликає великі скарги та невдоволення від цих республік.

Замість того, щоб переглянути й виправити прокатну політику «Совкіна», висувають проєкт ще більш централізованого, відірваного від реальних потреб різних республік та їхнього кінематографічного виробництва прокату, що може спричинитися до ще більших схиблень у прокатній роботі радянського кіна.

«Об'єктивність» же у роботі всесоюзного синдикату також нічим не гарантована. В той час, коли ВУФКУ й «Совкіно» посідають 90% всього союзного прокату й 75% всієї союзної кінопродукції, вони не матимуть рівних своїй питомій вазі в радянській кінематографії прав на керування політикою всесоюзного синдикату.

Отже, з одного боку, утворення всесоюзного синдикату б'є по кінематографіях дрібніших національних республік, позбавляючи їх господарчого досвіду й примушуючи їх працювати на ті кошти, які приділить їм синдикат, з другого ж боку, і більші національні кіноорганізації не матимуть з синдикату стимулів для дальшого розвитку.

Дуже важливою справою є справа координування тематичних та виробничих плянів кіноорганізацій. Але для цієї роботи цілком не треба утворювати ще одної великої організаційної надбудови, як от синдикат, бо Кінокомітет при Раднаркомі СРСР, не потрібуючи для цього спеціяльного апарату, виконує й може виконувати надалі всю роботу щодо погодження тематичних та виробничих плянів кіноорганізацій.

Декларована ж в проєкті робота кіносиндикату щодо технічного вдосконалення радянської кінопродукції може означати або серйозне й постійне втручання синдикату в ту виробничу діяльність кіноорганізацій, що за принципами синдикування мусить бути незалежна від синдикату, й що обертає роботу синдикату на справжню роботу всесоюзного кінотресту, чи ж просто являється його голою фразою, бо не може ж організація без всякого виробничого досвіду займатися роботою щодо вдосконалення виробництва. Це може виллятися лише в форму кабінетних проєктів та апаратного прожектьорства.

Отже, українська кінематографія ні в якому разі не може погодитися на утворення всесоюзного кіносиндикату з викладеними в проєкті його формами роботи. Є лише два логічні й раціональні шляхи, щоб уникнути всіх тих хиб, що в роботі радянського кіна трапляються. Перший: утворення всесоюзного кінотресту. Але цей шлях зводить радянську кінематографію з її дороги як чинника національно-культурного будівництва країни Рад, і українське радянське кіно категорично протестуватиме проти спроб деяких товаришів висувати хоч би проєкти такого трестування. Другий шлях – це більша децентралізація прокатної роботи кіноорганізацій, уважний критичний розгляд і перевірка роботи тієї організації, що викликає якнайбільше невдоволення та скарги з боку широкої радянської громадськости, цебто роботи «Совкіна», підсилення роботи Кінокомітету при Раднаркомі СРСР. Цей шлях, не порушуючи основних організаційних і, значить, принципових форм роботи радянського кіна, допоможе йому позбутися тих хиб, що ще існують.

Фракція ВУФКУ просить Центральний Комітет КП(б)У якхутчій розглянути цю справу, ухвалити щодо неї відповідну постанову і надіслати цю постанову до ЦК ВКП(б), щоб остаточно вже розв'язати питання про утворення всесоюзного кіносиндикату та кінотресту[35].

Народній комісар освіти (*підпис*) [М. Скрипник]

Секретар фракції Правління ВУФКУ (*підпис*) /Воробйов/

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2925. – Арк. 16-18. Машинопис. Оригінал.

Доповідна записка народного комісара освіти УСРР М. Скрипника та голови Правління ВУФКУ І. Воробйова до Політбюро ЦК КП(б) У в справі утворення всесоюзного керівного центру з кінематографії між 6 і 15 січня 1930 р.[36], м. Харків

ДО ЦК КП(б)У (ПОЛІТБЮРО)

Питання про утворення всесоюзного керуючого й оперативного органу в справах кінематографії знову поставлено в порядку обговорення у всесоюзному Кінокомітеті та в ЦК Робмис. Думка АПО ЦК ВКП(б) позитивна щодо всесоюзної організації, видно це з доповідної записки до Президії Кінокомітету, з приводу цього є рішення Колегії НК РСІ Союзу[37] від 6/І-30 р.[38] Таким чином, справа ставиться на сьогодні не лише в порядку дискусійному, а й порядком реалізації попередніх рішень ЦК Робмис та Кінокомітету. Висовується зараз дві форми організації кіносправ – одна це кіносиндикат з функціями загального плянування виробництва й тематики, а також здійснення монополії прокату у всьому Союзі без надання цієї монополії республікам. В республіках залишається лише виробництво, продукція якого передається непосередньо синдикату на реалізацію. Цей проєкт вибиває всяку матеріяльну базу для розвитку національної кінематографії і садовить її на асигнування синдикату, що неминуче призведе до обмеженого розвитку національної кінематографії і тим самим звузить коло тих задач, що стоять перед національною кінематографією як перед невід'ємною частиною національно-культурного процесу. Друга форма – це утворення всесоюзного кіноконцерну з функціями виробничими й прокату, причім у виробництві об'єднати абсолютно всі галузі, що стосуються до кінематографії, а саме: виробництво кіноапаратури, фотоапаратури, кіноплівки, фотопаперу, тонової апаратури та всього устаткування, освітлювання тощо для кіновиробництва. До відання такого кіноконцерну передати й міську кінотеатральну мережу. Інакше кажучи, досвід України переноситься у всесоюзний маштаб шляхом утворення кіноконцерну з виділенням окремих трестів по окремим функціям загального кіновиробництва. Утворення такого кіноконцерну, помимо відомих мотивів, додається мотив стандартизації виробництва технічних засобів (апаратура, плівка, папір, фотоапаратура, освітлююча апаратура тощо) та розробка дослідницьким аналітичним шляхом різних наукових питань, що стосуються виробництва. Цей проєкт, також як і перший, залишає у відання республік лише кіновиробництво, постачання якого, як грішми, так і засобами виробництва, йде з кіноконцерну. Таким чином, і цей проєкт, як і перший, звужує справи розвитку національної кінематографії. Отже, слід залишити таку форму будівництва кінематографії, яка цілковито забезпечувала б розвиток кіно як неод'ємної частини культурного і національного будівництва. Тому вважаємо залишити форму будівництва, що є на сьогодні, а саме виробництво й монополію прокату в республіканських кіноорганізаціях, а всесоюзне плянування тематики, особливо по лінії культурфільмів, регулювання прокатом, введення стандартів у технічні засоби виробництва, залишити у віданню всесоюзного Кінокомітету при РНК Союзу. З приводу цього просимо ПБ ухвалити відповідну постанову.

НАРКОМ ОСВІТИ (*підпис*) [М. Скрипник]

ЧЛЕН КОЛЕГІЇ – ГОЛОВА ВУФКУ (*підпис*) [І. Воробйов]

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3112. – Арк. 18. Машинопис. Оригінал.

Протокол № 4 засідання Президії Кінокомітету при РНК СРСР 8 лютого 1930 р., м. Москва

Секретно

ПРОТОКОЛ № 4

заседания Президиума КИНОКОМИТЕТА

от 8 февраля 1930 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВОВАЛ т. РУДЗУТАК.

ПРИСУТСТВОВАЛИ: тт. Кривов, Макеев, Румянцев (НК РКИ), Шведчиков («Совкино»), Котиев («Востоккино»), Аралов, Хундадзе (ВСНХ), Миссиано, Фридман, Малкин, Шалытто («Межрабпом»), Керженцев (ЦК ВКП(б)), Полонский («Белгоскино»), Преображенский (Фотохимтрест), Сливкер (Центросоюз), Трофимов (ТОМП), Гопнер (ИККИ), Кедрова – секр[етарь] Кинокомитета.

СЛУШАЛИ:

1. Об объединении кинопромышленности.

ПОСТАНОВИЛИ:

1.-1. Признать необходимым создание общесоюзного объединения по фотокинопромышленности в системе ВСНХ СССР с сосредоточением в нем всего дела по производству всей кино- и фотоаппаратуры (съемочной, проекционной, осветительной и пр.), принадлежностей, материалов (пленки, пластинки, бумага, фотохимикалий и пр.) и всех организаций по производству кинокартин, их прокату и эксплоатации.

-2. Поручить ВСНХ СССР представить в Совет Труда и Обороны в двухдекадный срок подробный перечень всех предприятий и организа-

ций, которые должны войти в состав объединения по кино- и фотопромышленности.

-3. Констатируя, что фотокинопромышленность может развиваться только при условии выпуска в кратчайший срок собственных кинопленки, киноаппаратуры и фотоаппаратуры, обязать ВСНХ в месячный срок представить конкретный календарный план развертывания производства как кинопленки, так и съемочной и проекционной кино- и фотоаппаратуры.

-4. Поручить ВСНХ СССР представить в Совет Труда и Обороны в срок не более двух декад основные положения устава создаваемого объединения с заключением Президиума Кинокомитета.

-5. Считать необходимым ассигновать теперь же средства, достаточные для укрепления финансовой базы создаваемого объединения, поручив Президиуму ВСНХ СССР представить в декадный срок подробный расчет расходования ассигнуемых сумм.

Вместе с тем, поручить ВСНХ СССР в месячный срок проработать план финансирования всей кинопромышлености и капитальных вложений как на текущий, так и на будущий год.

-6. Передать в кинофотообъединение Научно-исследовательский институт по фото и кинопромышленности, Московский государственный техникум кинематографии и Ленинградский фотокинотехникум, тесно связав работу с объединением специальных кафедр высших учебных заведений.

-7. Создать комиссию под председательством тов. МАКЕЕВА в составе тт. ХУНДАДЗЕ (ВСНХ), КЕДРОВОЙ (ОДСК), ЭПШТЕЙНА (НКПрос), СЛИВКЕРА (Центросоюз), ШВЕДЧИКОВА («Совкино») для проработки вопроса о методах работы проката и управления киносетью на периферии.

Срок работы комиссии – декадный.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ Я. РУДЗУТАК

Верно: (подпись)

С подлинным верно:

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3112. – Арк. 20-20 зв. Машинопис. Копія.

Лист голови Правління ВУФКУ І. О. Воробйова до генерального секретаря ЦК КП(б)У С. В. Косіора 12 лютого 1930 р., м. Київ

Зовсім таємно

До ГЕН. СЕКРЕТАРЯ ЦК КП(б)У т. Косіора

Прикладаючи при цьому витяг з протоколу засідання Кінокомітету при РНК СРСР від 8/II-1930 р.[39], Правління ВУФКУ вважає за потрібне поставити питання про об'єднання кінопромисловости на засідання Політбюро ЦК ВКП(б) в розрізі рішення Політбюро ЦК КП(б)У.

СЕКРЕТАР ФРАКЦІЇ ПРАВЛІННЯ *підпис* /Воробйов/

На документі резолюція: «Архив. Вопрос уже разрешен ПБ ЦК ВКП(б) (после [нерозб.] ПБ ЦК КП(б)У)».

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3112. – Арк. 19. Машинопис. Оригінал.

Постанова Ради Народних Комісарів СРСР «Про утворення загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості» 13 лютого 1930 р., м. Москва

Постановление

Совета Народных Комиссаров СССР

ОБ ОБРАЗОВАНИИ ОБЩЕСОЮЗНОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ ПО КИНОФОТОПРОМЫШЛЕННОСТИ

1. Образовать в ведении Высшего Совета Народного Хозяйства Союза ССР общесоюзное объединение по кинофотопромышленности. В объединении должно быть сосредоточено все дело производства кинофотоаппаратуры (съемочной, проекционной, осветительной и проч.), фотокинопринадлежностей и материалов (пленок, пластинок, бумаги, фотохимикалий и проч.), а также все дело производства кинокартин, их проката и эксплоатации.

2. Поручить Высшему Совету Народного Хозяйства Союза ССР в 20-дневный срок представить в Совет Труда и Обороны:

а) точный перечень всех предприятий и организаций, которые должны войти в состав объединения;

б) согласованные с Президиумом Кинокомитета при Совете Народных Комиссаров Союза ССР основные положения устава объединения.

В этих основных положениях должны быть предусмотрены:

а) обеспечение объединения культурно-национальных интересов отдельных союзных и автономных республик[40];

б) организация в составе объединения совета с участием представителей этих республик, профессиональных союзов и других общественных организаций.

3. Признавая, что деятельность объединения может развиваться только при условии организации им в кратчайший срок производства кинопленки, а также кинофотоаппаратуры, пред-

ложить Высшему Совету Народного Хозяйства Союза ССР в месячный срок представить в Совет Труда и Обороны конкретный план развертывания этого производства.

Зам. Председателя СНК Союза ССР В. ШМИДТ

Управляющий Делами СНК Союза ССР и СТО Н. ГОРБУНОВ

Москва-Кремль.

13 февраля 1930 г.

ЦДАВО України. – Ф. 1238. – Оп. 1. – Спр. 199. – Арк. 727. Типографський примірник.

Опубл.: *Збірник законів та наказів Робітничо-селянського уряду Союзу Радянських Соціялістичних Республік. – 1930. – Відділ перший. – № 15 [18 березня]. – С. 298.*

---

[1] Горячев Ю. И. История строительства советской кинематографии (1926–1932 гг.) / Ю. И. Горячев. – М., 1981. – 69 с.

[2] Михайлов В. Сталинская модель управления кинематографом / Владимир Михайлов // Кино: политика и люди (30-е годы) : К 100-летию мирового кино.

[3] Марголит Е. Дело восьми. К истории одного документа / Евгений Марголит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://seance.ru/n/43-44/perekrestok/zakaz/delo-vosmi-k-istorii-odnogo-dokumenta/

[4] Кузюк О. Управління українським кінематографом у 1930-х роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/I19_doc.pdf.

[5] Росляк Р. Державна політика в галузі української кінематографії: формування управлінської вертикалі (друга половина 1920-х – кінець 1930-х рр.) / Роман Росляк // Пам'ять століть. Планета. – К., 2012. – №1/2. – С. 95–104 ; *Його ж.* «Віддати наказ про припинення самостійного існування ВУФКУ…» (матеріали й документи з історії підпорядкування української кінематографії союзному центру) / Роман Росляк // Студії мистецтвознавчі. – К., 2014. – Ч. 3 – С. 112–126.

[6] Статут Всеукраїнського фотокіноуправління «ВУФКУ». – Х., 1925. – С. 1.

[7] Луначарский А. В. Луначарский о кино. Статьи. Высказывания. Сценарии. Документы / Сост. А. М. Гак, Н. А. Глаголева. – М. : Искусство, 1965. – С. 97.

[8] Марголит Е. Дело восьми. К истории одного документа. Сеанс. – 2011. – № 43/44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://seance.ru/n/43-44/perekrestok/zakaz/delo-vosmi-k-istorii-odnogo-dokumenta/

[9] Докл. про це див.: Росляк Р. Деякі аспекти партійної політики в галузі кінематографії (1928 р.) / Роман Володимирович Росляк // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 2012. – № 4. – С. 191–195.

[10] Проти резолюції кінонаради проголосували 13 членів української делегації, незгодних, насамперед, з принципом перепрокату – п.14 резолюції (Пути кино: Первое Всесоюзное партийное совещание по кинематографии / Под. ред. Б. С. Ольхового. – М. : Теакинопечать, 1929. – С. 445).

[11] Пути кино: Первое Всесоюзное партийное совещание по кинематографии / Под. ред. Б. С. Ольхового. – М. : Теакинопечать, 1929. – С. 446.

[12] Там само. – С.447.

[13] ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2925. – Арк. 26.

[14] Там само.

[15] Там само. – Арк. 16.

[16] Там само.

[17] Там само. – Арк. 17–18.

[18] Там само. – Арк. 18.

[19] Там само.

[20] О чем говорит проект : [Ред. ст.] // Кино. – 1930. – 11 января.

[21] Конец «фирмам»: (На заседании Коллегии НК РКИ РСФСР) : [Ред. ст.] // Кино. – 1930. – 11 января.

[22] ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3112. – Арк. 18.

[23] Там само.

[24] Там само. – Арк. 20.

[25] Там само. – Арк. 19.

[26] Там само.

[27] До речі, й сам Кінокомітет після цього проіснував лише два тижні: 26 лютого 1930 р. він був ліквідований за поставою союзного Раднаркому (Про скасування Кінокомітету при Раді Народніх Комісарів Союзу РСР: Постанова Ради Народніх Комісарів Союзу РСР від 26 лютого 1930 р. // Збірник законів та наказів Робітничо-селянського уряду Союзу Радянських Соціялістичних Республік. – 1930. – Відділ перший. – № 18 [31 березня]. – Арт. 203).

[28] Постановою Раднаркому СРСР «Про зміну устави про Кінокомітет при Раді Народніх Комісарів Союзу РСР» цей пункт був викладений у редакції, що значно розширювала повноваження Кінокомітету: «а) мати безпосередні зносини в питаннях фото- й кіносправи з усіма державними установами Союзу РСР, громадськими організаціями загальносоюзного значення, центральними установами союзних республік і центральними органами загальносоюзних організацій республіканського значення» (Про зміну устави про Кінокомітет при Раді Народніх Комісарів Союзу РСР: Постанова РНК СРСР від 21 січня 1930 р. // Збірник законів та наказів Робітничо-селянського уряду Союзу Радянських Соціялістичних Республік. – 1930. – Відділ перший. – № 5 [12 лютого]. – Арт. 58).

[29] Датується за змістом документа.

[30] Мається на увазі перша Всесоюзна партійна кінонарада (Москва, 15–21 березня 1928 р.), на якій створення кіносиндикату у всесоюзному масштабі було визнано нераціональним (Пути кино: Первое Всесоюзное партийное совещание по кинематографии / Под. ред. Б. С. Ольхового. – М. : Теакинопечать, 1929. – С. 446).

[31] Так у тексті.

[32] Свідерський Олексій Іванович (1878–1933) – радянський державний і партійний діяч, дипломат. В означений період – начальник Головмистецтва РСФРР. Постановою Раднаркому СРСР від 1 грудня 1929 р. О. Свідерський виведений зі складу Кінокомітету (Об изменении состава Кинокомитета при Совете Народных Комиссаров Союза ССР: Постановление

Совета Народных Комиссаров Союза ССР от 1 декабря 1929 г. // Собрание законов и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Союза Советских Социалистических Республик. – 1930. – Отдел второй. – № 1 [15 января]. – Ст. 1).

[33] Ідеться про постанову Раднаркому СРСР від 13 травня 1924 р. «Про кінопромисловість», в основу якої було покладено проект спеціальної комісії з кіносправи, очолюваної В. Манцевим. У документі союзний Раднарком, з одного боку –визнав за кожною республікою право монополії прокату на її території, з іншого – запропонував розробити проект всесоюзного об'єднання кінопідприємств, його роботи, підпорядкованості тощо (О кинопромышленности: Постановление Совнаркома СССР от 13 мая 1924 г. // Советское кино. Решения партии и правительства о кино (1917–1978): Сборник документов. – Т.1 (1917–1936). – М., 1979. – С. 32). Це викликало чимале занепокоєння в республіках. Однак XIII з'їзді РКП(б) (Москва, 23-31 травня 1924 р.) визнав за необхідне об'єднати наявні кіноорганізації лише в межах республік і зберегти монополію прокату в кожній республіці (Из резолюции XIII съезда РКП(б) «Об агитпропработе» // Советское кино. Решения партии и правительства о кино (1917–1978) : Сборник документов. – Т. 1 (1917–1936). – М., 1979. – С. 33).

[34] Після свого створення «Совкіно» отримало, зокрема, право монопольного прокату на всій території РСФРР. Відтак «Міжробдопфільм» (таку мав назву, якщо дотримуватися буквального перекладу) відповідно був позбавлений права прокату навіть власних фільмів. Одначе кіноорганізація зуміла вижити за таких умов, знімаючи фільми, що мали успіх у широкого глядача. Вочевидь, не всі з них відповідали ідеологічним вимогам. Звідси – й надумані «ідеологічно-художні схиблення».

[35] «Кінотресту» вписано від руки.

[36] Датується за змістом документа та супровідним листом (ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3112. – Арк. 17). Супровідний лист такого змісту: «При цьому надсилаю 10 примірників доповідної записки з приводу всесоюзного об'єднання кінопромисловості і прошу роздати членам Політбюра для засідання від 18/I-30. З комуністичним привітом Еркстенюк. 15.I.30».

[37] Не НК РСІ СРСР, а НК РСІ РСФРР.

[38] Документ розшукати не вдалося.

[39] Див. попередній документ.

[40] Так у тексті.